

Արտաշես Քալանթարյան

ՊԱՐՏՔԸ

Հիվանդանոցում շուտ են մտերմանում:

Միագույն խալաթները միանգամից հավասարեցնում են մարդկանց: Եվ արդեն անհետանում են մաթեմատիկոսն ու բանվորը, հողի մշակն ու ուսուցիչը: Նրանք հիվանդներ են:

Եվ, այնուամենայնիվ, մեր մեջ առանձնանում էր մի բարձրահասակ, պարթև տղամարդ: Վաթսունն անց կլիներ, բայց քայլում էր աշխույժով, գլուխը բարձր պահած: Հետաքրքիր դեմք ուներ՝ գծերը կոպիտ էին, խիստ, ասես ուրագով տաշած: Բայց երբ ժպտում էր, փոխվում էր անմիջապես, երեխա էր դառնում և երեխայի նման էլ ծիծաղում էր բարձր:

Երևի մեր հարկաբաժնի հիվանդներին, միասին վերցրած, այդքան մարդ չէր այցելում, որքան նրան: Գալիս էին ամեն տեսակի մարդիկ և առավելապես երեխաներ: Երեխաները պապիկ էին կանչում նրան, իսկ մնացած բոլորը՝ ուստա Գուրգեն: Պարզ էր, որ արհեստավոր է:

Սակայն մյուս օրը զարմանքով իմացա, որ նա մի խոշոր ֆաբրիկայի դիրեկտոր է: Ուրեմն ինչո՞ւ ուստա Գուրգեն: Եվ որովհետև հիվանդանոցում գաղտնիքներ չկան, երեկոյան շենքի շուրջը զբոսնելու ժամանակ հարցրի նրան:

- Բա ի՞նչ պիտի ասեն,- անկեղծորեն զարմացավ նա:- Բոլորն իմ աշակերտներն են եղել:
- Ձեր երեխանե՞րն էլ:
- Դե նրանք մանկուց այդ են լսել:

Մտերմացանք, ամեն երեկո միասին էինք զբոսնում հիվանդանոցի շենքի շուրջը: Զբոսնելու ժամանակ էլ հանգիստ չէին թողնում նրան, մոտենում էին, գրկում, մի քանի խոսք փոխանակում և ասում էին հրաժեշտի ժամանակ:

- Դե, չհոգնեցնենք, առողջացի՛ր, ուստա՛ Գուրգեն:

Ու նա ժպտում էր: Իսկ երբ ժպտում էր, փոխվում էր անմիջապես, երեխա էր դառնում:

Մի անգամ լսեցի, որ գեղեցիկ մի պատանի հրաժեշտի ժամանակ նրան ասաց.

- Ձեր արածը կյանքում չեմ մոռանա, ուստա՛ Գուրգեն:

Ուստա Գուրգենը ժպտաց, ձեռքով խառնեց նրա մազերը...

- Ես քո պապին պարտք եմ, բալա՛,- ասաց նա:

Ես նայեցի նրան: Բայց նա այլևս ուրիշ տեղ էր, շատ հեռու, երևի այդ տղայի պապի հետ, ու երևի խոսում էր մտքում, որովհետև ինչպես լինում է ոմանց հետ՝ ակամա շարժվում էին շրթունքները:

- Այդ ի՞նչ պարտք է եղել, ուստա՛ Գուրգեն:

Ուստա Գուրգենը միանգամից իմ կողմը շրջվեց...

- Ի՞նչ պարտք: Ախ, հա՛... Դե լավ, ուզո՞ւմ ես պատմեմ... Ինձ էլ է պետք: Գիտե՞ս, քառասուններկու տարի ոչ ոքի չեմ պատմել:

Ու մենք սկսեցինք դանդաղ պտտվել հիվանդանոցի շենքի շուրջը:

Ուրեմն, 1928 թվականին էր: Նոր Բայազետում էինք ապրում: Հայրս չկար, իսկ մենք շատ էինք, մայրս չէր կարողանում պահել: Լսել էինք, որ Երևան քաղաքում լավ փող են աշխատում: Ու ես մի օր ասացի իմ Վանիկ ընկերոջը:

- Ա՛յ աղա, արի գնանք Երևան, աշխատանք ճարենք:

Վանիկը իմ տարիքի տղա էր, տասնչորս տարեկան:

Այն ժամանակ Նոր Բայազետից Երևան երկու ճանապարհ կար: Մեկը մայրուղին էր: Սևանի միջով էր անցնում, իսկ մյուսը համարյա արահետ էր, սարերի արանքով դուրս էր գալիս Կոտայքի գյուղերը: Այդ արահետից հիմնականում իշապաններն էին օգտվում: Քթոցներով ձուկ էին տանում Երևան:

Դուրս էին գալիս երեկոյան և ադամամութին հասնում Երևան քաղաք: Քթոցների մեջ ձկները դեռ խլղբլղում էին: Հա՛ : Աչքովս եմ տեսել:

Երբ իմացավ, որ որոշումն հաստատ է, մայրս լաց եղավ, լաց եղավ ու գնաց մեր հարևան իշապան Նիկոլի մոտ, խնդրեց, որ քաղաք գնալիս ինձ էլ հետը տանի:

Երեկոյան դուրս եկանք Բայազետից: Նիկոլ բիձան ավանակին նստած առջևից էր գնում: Նրան հետևում էին հինգ ավանակները՝ իշխանով ու կողակով լի քթոցներով: Իսկ ամենավերջից քայլում էինք ես ու իմ ընկեր Վանիկը, իրար ձեռք բռնած:

Մենք առաջին անգամ էինք քաղաք գնում: Այնինչ ավանակները հիանալի գիտեին արահետը: Սարերն անցանք թե չէ, Նիկոլ բիձան քնեց, իսկ նրա ավանակը մանրիկ կտկտացնելով գնում էր իր ճանապարհը: Գիշեր էր, վախենում էինք ու հոգնել էինք սաստիկ, այնքան էինք հոգնել, որ երբ վերջնականապես համոզվեցինք, որ Նիկոլ բիձան խոր քնի մեջ է, մենք էլ անաղմուկ ցատկեցինք վերջից գնացող անասունների վրա: Բայց ափսոս որ ուշ էինք գլխի ընկել: Շուտով Նիկոլ բիձան հագաց, մենք հասկացանք, որ տեղ ենք հասել ու գլորվեցինք ավանակների վրայից:

- Սա Պլանի գլուխն է,- ասաց Նիկոլ բիձան,- էստեղ մնացեք, մինչև լուսանա: Ես ուրիշ ճամփով եմ գնալու:

Մենք մնացինք մի սև պատի տակ: Մեր գլխավերևում խշշում էին բարդիները, և տերևները անձրևի նման թափվում էին մեզ վրա: Աշուն էր:

Վանիկն ու ես ոտքերով հավաքեցինք տերևները, լցրեցինք մի բարդու բնի տակ, փոսի մեջ, պառկեցինք ու գրկեցինք իրար, ծածկվելով մեր երկար վերարկուներով: Վերևում ուրիշ էին երկինքն ու աստղերը:

Երբ արթնացանք, այսինքն՝ ավելի ճիշտ, երբ զայրացած մի դոնապան ցախավելի կոթով մեզ հանեց փոսից, պարզվեց, որ քնած ենք եղել համալսարանի շենքի պատի տակ: Արևը վաղուց դուրս էր եկել ու անխղճորեն չորացրել մեր տրեխները: Հոգիներս դուրս եկավ՝ մինչև որ հագանք նորից:

Գրկախառնվեցինք Վանիկի հետ, պայմանավորվեցինք հանդիպման համար ու ամեն մեկս գնաց իր ճանապարհով: Ես՝ Ամիրյան փողոց, հորս հորեղբոր աղջկա տուն, իսկ Վանիկն էլ իր հորեղբոր տուն՝ ինչ-որ տեղ Սպանդարյան փողոցում:

Ամեն հանդիպածի հարց ու փորձ անելով՝ գտա Ամիրյան փողոցը և երկհարկանի այն սև շենքը, որի երկրորդ հարկի սենյակներից մեկում ապրում էր Երան հորաքույրս: Երան հորաքույրս ճանաչեց ինձ...

- Գուրգե՛ն ջան, ո՛րք ջան,- մղկտաց նա:

Գրկեց, ներս տարավ, հաց տվեց:

- Մնա մեր տանը,- ասաց նա:- Գործ կգտնես, մի բան կմտածենք:

Երեկոյան Երան մայրիկի փեսան տուն եկավ: Ես այդքան գեր մարդ կյանքումս չէի տեսել: Բայազետում չկային: Եկավ, նայեց ինձ, նայեց Երան մայրիկին, ու ես նկատեցի, որ հորաքույրս կծկվեց:

- Դրա տեղը դրսո՛ւմ զցիր, հետը ոջիլ բերած կլինի,- ասաց նա:

Երկու շաբաթ քնեցի պատշգամբում: Ցուրտ էր: Ես ծածկվում էի բարակ մի վերմակով ու վրայից էլ վերարկուս էի գցում: Իսկ շորերս դնում էի բարձիս տակ:

Մի գիշեր հանկարծ զգացի, որ մեկը ձեռք է տալիս վերմակիս: Քունը գլխիս էր, ինձ թվաց, թե բացվել էմ, ու մայրս ծածկում է ինձ:

- Ծածկված եմ, մա՛մ ջան,- շնջացի ես:

Հետո նորից զգացի, որ մեկը շարժում է վերմակս ու վեր թռա: Մի ստվեր արագ իջնում էր փայտե սանդուղքով: Վախից սրտապատառ ծեծեցի տան դուռը:

- Հորքո՛ւր, հորքո՛ւր...

- Ի՞նչ կա, ա՛յ տղա,- ձայնեց հորաքույրս:

- Գող կա էստեղ, հորքո՛ւր:

- Աչքիդ երևացած կլինի, բալա՛ ջան,- ասաց հորաքույրս,- բայց դե որ վախենում ես, տեղաշորդ վերցրո՛ւ, նե՛րս արի:

Ես եկա, գրկեցի անկողինս ու ... տեսա, որ հագուստս չկա: Բարձիս տակից տարել էին շավարս ու բլուզս: Հա՛:

Ի՞նչ պետք է անեի: Առավոտ շուտ վերարկուս հագա շապիկիս վրա ու սրթսրթալով գնացի, գտա Վանիկին: Բարի մարդ էր նրա հորեղբայրը, լույս իջնի գերեզմանին, մի հին շավար սովեց ինձ ու մի հին բլուզ:

Մինչ այդ ես արդեն աշխատում էի կանաչապատման գրասենյակում: Կայարանի մոտ էր: Մատաղ տնկիներ էինք մշակում ու տեղափոխում, ծառ տնկում: Գործի մի մասը կապալով վերցրել էին վեց գաղթական պոլսեցիներ: Հին տների կարոտը սրտներում, տանջված ու տխուր մարդիկ էին: Ես օգնում էի նրանց, և նրանք օրվա վերջում մի քիչ փող էին տալիս ինձ: Եվ ոչ միայն փող:

Ընդմիջմանը նրանք բացում էին իրենց կապոցները, ամեն մեկը կավե մի փոքրիկ թաս էր հանում՝ մածնով լի: Ուտում էին լուռ, խորասուզված իրենց դառը հուշերի մեջ, բայց ամեն մեկը չէր մոռանում իր պնակում երկու գդալ մածուն թողնել: Լցնում էին մի թասի մեջ, ինձ էին տալիս: Բարի մարդիկ էին:

Երբ ուշացած գործի տեղը հասա և արդարանալու համար ասացի, որ գողացել են հագուստս, պոլսեցիների ավագը, մի խոժոռ ծերունի հարցրեց.

- Գրել գիտե՞ս, տղա՛:

- Գիտեմ,- ասացի ես՝ զարմանալով, թե նրա ինչին է պետք իմ գրել իմանալը:

- Դե մի դիմո՛ւմ գրե,- ասաց նա,- աս երկրում ոչ մեկը իրավունք չունե նեղացնելու որբին:

Նրանք վերցրին դիմումս և ողջ խմբով դիրեկտորի սենյակը մտան: Ես նրանց չէի տեսնում, բայց դռան ետևից լսում էի նրանց գոգոռոցը: Նրանք պահանջում էին օգնություն ցույց տալ ինձ և անընդհատ կրկնում էին, որ ես որբ եմ: Իսկ ամենավերջում լսվեց ծերունու ձայնը...

- Դուն գիտե՞ս, թե ինչ բան է անտուն ու որբ մանուկը: Մենք գիտե՛նք:

Հետո բոլորն էլ դուրս եկան հաղթական աղմուկ-աղաղակով, ինձ խանութ տարան ու նոր շավար առան ինձ համար, նոր բլուզ առան ինձ համար, հանեցին, դեն նետեցին տրեխներս ու կոշիկներ առան ինձ համար:

Դա կյանքիս ամենաուրախ օրն էր, և ես ճիշտը որ ասեմ, այլևս մի առանձին չարություն չունեի գիշերն իմ շավարն ու բլուզը գողացած մարդու նկատմամբ:

Ես այլևս չգնացի Երան հորաքրոջս տուն, ես չէի կարող իմ նոր հագուստով պատշգամբում քնել: Երկրորդ փորձությանը այլևս չէի դիմանա:

Գիտեի, որ Ղանթարի շուկայում է լինում իմ տատի եղբոր տղան՝ Ավետիքը: Նա յուղի առևտուր էր անում: Շրջաններից եկած գյուղացիներից յուղ էր առնում, ճրագու խառնում հետը, վաճառում ու մի կերպ պահում իրեն:

Շատ ման եկա նրան այդ երեկո Ղանթարի շուկայում, բայց նա չկար:

Ի՞նչ անեի: Մութն ընկել էր արդեն, իսկ ես քնել էի ուզում: Ո՞վ չգիտե, որ ամենքից շատ քնել է ուզում անտուն մարդը:

Մտածեցի, մտածեցի ու գնացի Ջարաբի խան, որ այսօրվա Գերագույն դատարանի շենքի բակի կողմերում էր: Դա աշխարհի ամենակեղտոտ իջնանատունն էր, բայց ես ելք չունեի: Հողե պարիսպ ու մի մեծ կարմիր դարպաս, հողե ախոռներ ձիերի ու ավանակների համար ու մի գոմ էլ մարդկանց համար: Եվ համատարած ցեխ, համատարած կեղտ ու զարշահոտություն: Ահա՛ Ջարաբի խանը:

Ինձ այդտեղ էլ ներս չթողեցին: Նույնիսկ սպառնացին կտրել ականջներս, եթե անմիջապես չկորչեմ: Բայց ես հեռանալ չէի կարող: Աշուն էր, ցուրտ էր, իսկ ես քնել էի ուզում: Եվ, այնուամենայնիվ, գուր չեն ասում երևի, թե որբի աստվածը մեծ է: Իմ բախտից մի սայլ եկավ, ու բացեցին դարպասը: Ես կպա սայլին ու ականջներիս մեջ սրտի զարկերը լսելով, ներս մտա Ջարաբի խան:

Մութ էր: Ոչ մի տեղ լույս չկար: Շոշափելով պատերը՝ մի դուռ գտա, բացեցի ու հայտնվեցի էջերի ախոռում: Տաք էր: Կողմնորոշվելով գտա մուրր, անկյունում խոտը ետ տարա, պտկեցի մուրի մեջ, ինձ ծածկեցի խոտով ու քնեցի անմիջապես: Երևի ոչ մի թագավոր իր անկողնում այդքան հանգիստ քնած չլիներ: Հա՛:

Դեռ լույսը չէր բացվել, երբ ավանակները սկսեցին ուտել իմ վրայի խոտը ու ինձ հանեցին անուշ քնից: Ես անմիջապես դուրս նետվեցի ախոռից ու գնացի աշխատանքի: Իսկ երեկոյան Ղանթարի շուկայում գտա Ավետիքին:

- Ավետի՛ք ջան, մի բա՛ն արա, վիճակս էս է, քնելու տեղ չունեմ,- աղաչեցի ես:

- Հիմա գործս պրծնում եմ, Գուրգե՛ն,- ասաց Ավետիքը:- Գնանք մեր տուն, տես, չասես թե մի կողմ եմ քաշվում:

Բարձրահասակ, շիկահեր, սիրուն մարդ էր Ավետիքը: Քիչ հետո նա վերցրեց դատարկված յուղի պուլիկը, ու մենք դուրս եկանք շուկայից: Նրանց տունը Ղանթարի շուկայից հեռու չէր, գտնվում էր Ցախի մեյդան կոչվող վայրում՝ «Արարատ» գինու գործարանի մոտերքում: Մենք քայլում էինք իրար գլխի կիտված հողաշեն տների արանքով, նեղլիկ ու ցեխոտ քուչաներով:

Քիչ հետո նա կանգ առավ հողե մի մարդահասակ տան առաջ, բացեց դռան կախովի կողպեքն ու ասաց.

- Դե մտի՛ր, սա է իմ տունը:

Հողե հատակով ու հողե պատերով մի նեղլիկ, երկարավուն բուն էր դա: Մի բարձր թախտ կար այդ բնում և հիսուն-վաթսուն լիտրանոց մի կարաս թախտի գլխավերևում: Թախտի մոտով կողքի վրա քայլելով կարելի էր միայն հասնել կարասին: Ուրիշ ոչինչ չկար: Աթոռի տեղ էլ չկար:

- Ավետի՛ք,- ասացի ես,- Ավետիք, որ թողնես, թախտի տակ կքնեմ:

- Թախտի տա՞կ,- գարմացավ նա,- կտեղավորվե՞ս:

Մի քիչ խոտ, մի քանի փալաս գցեցինք հատակին, հողի վրա, ու ես սողացի թախտի տակ:

Այդտեղ էլ ապրեցի մինչև գարուն:

Հիմա հասնում եմ այն դեպքին, որի համար սկսեցի այս երկար պատմությունը:

Արդեն չորս-հինգ ամիս էր, ինչ Ավետիքի թախտի տակ էի ապրում: Ամեն երեկո, աշխատանքից հետո գնում էի Ղանթարի շուկան, որպեսզի Ավետիքի հետ տուն գնանք: Հա՛, չմոռանամ ասել, որ արդեն Վանիկի հետ բանվոր էի աշխատում Դավայաթաղ կոչված թաղամասում նոր կառուցվող էժանագին շենքերի վրա: Գալիս էինք, Ավետիքը բացում էր կախովի կողպեքով դուռը, ու մենք պառկում էինք քնելու: Բայց ի՞նչ քնել: Չորս-հինգ ամիս դիմացել էի, այլևս դիմանալ չէի կարող: Երևի նրանից էր, որ գարուն էր, իսկ ես երեխա էի: Ոչ, ոչ, հարցը թախտի տակ քնելը չէր, սովորել էի: Ուղղակի չէի դիմանում մեր գլխավերևում դրված կարասից եկող յուղի հոտին: Խելագարվում էի:

Բայազետում մենք կով ունեինք: Երբ տանը ոչինչ չէր լինում, Շուշանիկ մայրս թասով յուղ էր դնում սեղանին, ու մենք ուտում էինք հացով: Հիմա գրեթե վեց ամիս յուղի երես չէի տեսել: Այսինքն՝ տեսնում էի ամեն օր, բայց հնարավորություն չկար ուտելու և դրանից ավելի էի տառապում: Երբեմն-երբեմն երեխայի համառությամբ ես երկար նայում էի կարասին: Ավետիքը տեսնում էր իմ հայացքը, բայց շրջում էր գլուխը ու անկողին մտնում: Ի՞նչ աներ խեղճը. հնար չունեի, հագիվ էր ծայրը ծայրին հասցնում:

Բայց ե՞ս ինչ անեի: Գիշերները այլևս չէի կարողանում քնել: Ինձ խենթացնում էր յուղի հոտը:

Ու որոշեցի գողանալ: Ինչպես հիմա իրավաբանները կասեն՝ դա կանխամտածված գողություն էր: Աշխատանքի վերջում Վանիկին ասացի.

- Առավոտ շուտ փուռ կգնաս, ինչքան էլ հերթ լինի կկանգնես ու երկու կիլո սանգակ կառնես...

- Վա՛հ,- գարմացավ Վանիկը,- Մանթաշո՞վն ես, ինչ ես...

Մի քանի հատ լրագիր գնեցի, թաքցրեցի բլուզիս տակ, որ Ավետիքի կասկածը չշարժեմ ու թախտի տակ մտա՝ քնելու հաստատ վճռականությամբ:

Անհանգիստ էր Ավետիքը, չէր կարողանում քնել, իսկ ես շունչս պահած սպասում էի, որ կարողանամ իրագործել ծրագիրս:

Հասկանում էի, որ ստորություն է արածս: Բա մարդը քեզ տուն թողնի, քնելու տեղ տա, իսկ դու... Բայց ոչինչ չէի կարողանում անել ինձ հետ: Յուղի հոտը հետապնդում, հալածում էր ինձ, հանգիստ չէր տալիս: Իմ ուժերից վեր էր դիմադրելը:

Վերջապես լսեցի Ավետիքի խաղաղ, հանդարտ շնչառությունը: Բայց դեռ երկար ժամանակ սպասում էի՝ շունչս պահած, սիրտս տրոփում էր տագնապով ու անհանգստությամբ, ձեռքերս դողում էին: Ու հենց այդ դողացող ձեռքերից մեկը թախտի տակից պարզելով, մտքրեցի կարասի մեջ ու մի մեծ բուռ յուղ վերցնելով դրեցի նախօրոք փռած թերթերի վրա: Հետո մտածեցի, մտածեցի, տանջվեցի, հայհոյեցի ինձ ու ձեռքս նորից մեկնեցի կարասին...

Անադմուկ փաթաթեցի թուղթը ու ականջ դրեցի: Ավետիքը խոր քնի մեջ էր: Յուղը հիմա ինձ մոտ էր, կողքիս, թղթի մեջ, ու ես այլևս համբերել չէի կարող: Հագնվեցի անձայն, վերցրեցի փաթեթն ու դուրս ծլկեցի կիսաբաց դռնից, այլևս այս տունը չվերադառնալու հաստատ վճռականությամբ:

Վազելով հասա շինարարություն, թռա մեր փորած հիմքի մեջ ու սպասեցի: Քիչ հետո եկավ Վանիկը:

- Հաց բերե՞լ ես,- հարցրեցի անհամբեր:

- Հա՛, - ասաց Վանիկը ու ինքն էլ թռավ փոսի մեջ:

Բացեց տոպրակը: Հացի հոտը աշխարհը բռնեց:

Հացերը տաք-տաք էին: Մենք յուղը բռերով դնում էինք սանգակ հացի վրա, արագ-արագ փաթաթում և ուտում էինք ագահաբար, հալածվածի նման, շնչասպառ լինելով ու խեղդվելով հաճույքից:

Դե տարիքով մարդ եմ, շատ եմ ապրել աշխարհում, մի քանի անգամ արտասահմանում էլ եմ եղել, կերել եմ ինձ ծանոթ ու անծանոթ շատ ուտելիքներ, բայց այդ տաք հացի ու յուղի համը ոչ մի տեղ, ոչ մի ժամանակ այլևս չեմ զգացել: Դա ուրիշ էր: Դա հրաշք էր:

Դրանից հետո, իհարկե, Ավետիքին չտեսա:

Հենց շինարարությունում էի քնում: Աշխատանքից հետո ավագ մաղելու ցանցը դնում էի տաշված չորս տուֆ քարի վրա, մի քիչ թեփ էի լցնում վրան ու քնում էի: Արդեն զարուն էր, տաք էր, հեշտացել էր ապրելը:

Մինչև 1933 թիվը բանվորություն արեցի: Հետո Թբիլիսիում ամուսնացած քույրս իր մոտ կանչեց ինձ: Կոշկակարություն սովորեցի, արհեստավոր դարձա, բանֆակ էի հաճախում... Արդեն դասավորում էի կյանքս: Բայց պատերազմն սկսվեց:

Պատերազմից Երևան եկա իբրև պահեստի սպա:

Առաջին գործս այն եղավ, որ գտնեմ Ավետիքին:

Գնացի Յախի մեյդան ու ... տեսա, որ ոչ Յախի մեյդանը կա, ո՛չ կախովի կողպեքով փոքրիկ դուռը, ու ո՛չ էլ հողե այն տունը, որի մեջ ես մեծ մեղք գործեցի:

Շատ ման եկա շուկայում, բայց յուղ վաճառող Ավետիքը ոչ մի տեղ չկար: Մտածեցի, որ գյուղում կլինի: Ավարտվել էր պատերազմը, բայց շատ ծանր օրեր էին, գուցե գյուղ է գնացել ու կարտոֆիլ է մշակում, որ պահի ընտանիքը, ո՛վ գիտե:

Մի մեծ զամբյուղ միրգ առա, օղի վերցրի, երկու բոքոն հաց ու մի փոքրիկ կճուճ յուղ, վեր կացա ու գնացի Բայազետ, այն ժամանակ Ջեյնալ կոչվող գյուղը, որտեղ նրա ծնողներն էին ապրում:

Ձայն տվեցի, դուրս եկավ մայրը, ճանաչեց ինձ, գրկեց ու ճչաց աղեկտուր, քանդեց մազերը ու սկսեց բարձր աղաղակել՝ երգելով, խոսելով ու լալով:

Ու ես իմացա, որ պատերազմում զոհվել է Ղանթարի շուկայում պուլիկով յուղ վաճառող իմ բարեկամ Ավետիքը: Եվ մայրը հիմա պահում է նրա որբերին:

Ու ամեն տարի առիթով, թե անառիթ, երբ Բայազետ էի գնում, անպայման մտնում էի նաև Ջեյնալ՝ երեխաներին միրգ ու նվերներ էի տանում... հին մեղքս քավելու, պարտքս հատուցելու համար... Բայց ամեն անգամ քիչ էր թվում իմ արածը: Եվ մինչև հիմա էլ քիչ է թվում:

Ուստա Գուրգենը վերջացրեց իր պատմությունը, ժպտաց:

- Ահա՛, պատմեցի ու թեթևացավ հոգիս:

- Ուրեմն այդ պատանին...

- Ավետիքի թոռն էր,- ասաց ուստա Գուրգենը:

1980թ.